

2.13 Víz- és szennyvízkezelés

2.13.1

A „ki nem számlázott pénz” kérdése

A települési vízgazdálkodásban a „ki nem számlázott pénz” a fenntarthatóság mindhárom alappillérét érinti: a vizet, mint természeti erőforrást, a víziközmű infrastruktúrát, mint az épített környezetet, valamint a felhalmozott tudást, mint az emberi erőforrás megtartását, fejlesztését is. De mit is jelent ez a gyakorlatban?

A víz értékét szokás a szolgáltatott víz árával (országos átlagban mintegy 400 Ft/m³) azonosítani, pedig valójában a „kitermelt” vízkészlet értékét egy a társadalmi értéket képviselő vízkészlethasználati járulék (VKJ) testesíti meg, amelynek alapértéke a lakossági-, közületi- és ipari felhasználók esetén is jelképes (4 Ft/m³ – 0,4 fillér/liter), míg a mezőgazdasági öntözővíz esetén díjmentes.

A csapadékvíz megújuló vízkészletként méltán állhat díjmentesen a potenciális felhasználók rendelkezésére, ám az annak visszatartását, szükség szerinti tisztítását és hasznosítását szolgáló infrastruktúra kiépítési és működtetési költsége még a jelenlegi közműves vízszolgáltatási díjak mellett sem térülne meg. A csapadékvíz, mint ingyenes vízkészlet (minimális) díjelőnyét csökkenti az a tény is, hogy a csapadékvíz-elvezetés a települési vízgazdálkodásban nem minősül közműszolgáltatásnak, és így annak tisztítása még egyesített csatornarendszerek esetén is „ki nem számlázott pénz”. Ezen megújuló vízkészlet volumenének érzékeltetésére jegyezzük meg, hogy egy 100 m² burkolt felülettel rendelkező családi ház esetén az éves mennyisége megegyezik egy átlagos család éves háztartási (ivó)víz fogyasztásával, illetve szennyvíz-kibocsátásával. A klímaváltozás és az egyre növekvő és versengő felhasználói igények tükrében a lassan és csak részben megújuló vízkészletek társadalmi és stratégiai értéke messze meghaladja annak jelenlegi jelképes VKJ mértékét. A csapadékvíz-elvezetés (vissza nem tartás), mint a legnagyobb mértékű vízkészletpazarlás a kitermelt készletek egyre növekvő stratégiai értékével együtt szükségszerűen a felhasználók felé kiszámlázott pénzként fog megjelenni.

A települési víz(készlet)-gazdálkodás szempontjából az úgynevezett „hálózati veszteség” (amelynek mértéke településenként a kitermelt víz 15–50%-át is kiteszi) az angol kifejezés tükörfordításával „ki nem számlázott víz” nem jelent vízkészletvesztést, hiszen szépen visszaszivárogtatjuk a talajba. A közműszolgáltató számára a kitermelt m³-re vetített VKJ (minimális) értéken felül az ivóvízminőségre tisztítás és a hálózati nyomás biztosítása, esetenként a más szolgáltatótól „átvett” víz beszerzési költségei jelentenek volumenarányos „tovább nem számlázott költséget”.

Fontos látni, hogy országos átlagban a víziközmű-szolgáltatás teljes költségtömegének több mint 80%-a az ellátó infrastruktúra és az azt kiszolgáló emberi erőforrás fenntartásának és rendelkezésre állásának a költsége, ami akkor is felmerül, ha az egyes fogyasztási helyek vízfelhasználása szünetel. Ennek a „rendelkezésre állásnak a díját” nem vagy csak részben fedezi az egyes szolgáltatóknál alkalmazott vonatkozó számlatétel.

A hazai háztartások 97%-át elérő ivóvízellátó és 87%-át kiszolgáló szennyvízgyűjtő nagyságrendileg 100 000 km-es víziközmű-infrastruktúra fenntartási és pótlási fedezete a szolgáltatási díjakban a beruházott eszközök értékcsökkenéseként vagy az azt tükröző „bérleti”, vagy „eszközhasználati díj” formájában kellene, hogy megjelenjen. Azonban a díjakban „megtérülő” pótlási fedezet még az 1000%-ot jelentősen meghaladó kumulált inflációnak kitett, 30–60 (sok esetben akár a 100-at is meghaladó) évvel korábban épült és „aktivált” eszközök elinflálódott értékcsökkenésére (30–40 milliárd Ft/év) sem nyújt fedezetet! A „történelmi” eszközértéken is jelentkező „ki nem számlázott pénz” mértékét tovább növeli az elmúlt 15–30 év jelentős hazai és EU-s forrásból megvalósult, mintegy 3000 milliárd forint „újkori aktiválási érték”-en meg nem képzett (60–80 milliárd Ft/év) értékcsökkenési/pótlási fedezet hiánya. Ezt jelentősen meghaladja (mintegy a kétszerese) az időközben elvégzett, de még a hivatalos vagyonyilvántartásokban „át nem vezetett”, új vagyonértékek után fel nem számolt értékcsökkenés éves értékét.

Az éves és kumulált „pótlási érték deficitjéről” a közmű tulajdonosok, illetve ellátási felelősök által előkészített gördülő fejlesztési tervekben (GFT) is jelentek már meg hivatalos információk, amelyek a következő 15 évre 3000 milliárd Ft beruházási szükségletet prognosztizálnak. Ugyanakkor a használt eszközök felértékelését követően az ún. „avulással korrigált pótlási érték” alapján meghatározott „új” vagyonértéken (aminek értéke országos átlagban a pótlási értéknek csak mintegy a fele) a vagyonértékelést követően képezhető értékcsökkenés számításánál a félig avult értéket a létesítéskor várható teljes élettartammal kell osztani, így az esedékes pótlásig a fedezetnek csupán egynegyede képződne meg.

A díjakba be nem épülő (ki nem számlázott) időarányos infrastruktúrapótlási szükségletek évenkénti reálértéke mintegy 300 milliárd Ft/év, és nagyságrendileg megegyezik a teljes ágazati szolgáltatás éves árbevételével. Ezt országosan is jelentősen meghaladja a korábbi elmaradt felújítások miatt sürgősen esedékes pótlások és fejlesztések éves volumene, amely egyes településekre vetítetten (különösen az 1000–2000 fő alatti települések döntő részében) a pótlási szükségletek éves átlagának 10–20-szorosát is kiteszi. A kistelepüléseken a díjakba be nem épülő „ki nem számlázott pénz” mértéke akár az ötszöröse is lehet a nagyobb településekének. Ezt a körülményt mérsékelheti a horizontális szolidaritás, amit az egységes vízdíj bevezetése segíthet.

A szükséges felújítások megkezdése már nemcsak a jövő nemzedékek terheit csökkentené, hanem az exponenciálisan növekvő hibaelhárítások és hálózati veszteségek jelenben felmerülő költségeit is.

A vízellátó-hálózatok kritikus állapotjellemzőit (állag-, kapacitás, hiba- és veszteségstatisztikák, ellátás-biztonság) számos hivatalos forrás, intézmény és egyre növekvő mértékben a fogyasztók is ismerik. Részben ennek tudható be az a tény, amit számos társadalmi felmérés igazol, hogy a lakosság közel 50%-a nem fogyasztja direkt ivóvízként a csapvizet! Ennek az árát a palackozott víz fogyasztásában fizetjük meg, éves szinten nagyságrendileg a teljes közműves vízellátással egyező értékben.

Végül „ki nem számlázott pénz” a tűzvízellátás biztosítása is, amelynek csak kis részben van mennyiségi tényezője, viszont az infrastruktúra rendelkezésre állása, fenntartása szempontjából nagy a jelentősége. A csökkenő fogyasztási mértékek ellenére kistelepüléseken és a kertesházas peremkerületekben is minimum 80 mm átmérőjű csöveket kell rendszerben tartani a min. 2 baros tűzvíz nyomás biztosítására. Ennek kiváltása tűzvíztárolókkal megoldható lenne, amivel mind a hálózat pótlási, mind az üzemeltetés költségei is csökkenthetők lennének.

Az alacsony vízdíjakban megfizetett bérköltségek messze alatta maradnak az egyéb iparági átlagbéreknek, és az ágazat megtartó és utánpótlástoborzó képessége mind a mérnök, mind a szakmunkás dolgozók körében kritikus. A települési víziközműszolgáltatás alapvető és stratégiai jelentőségű. Mind a szűkülő és szennyeződő vízkészletek, mind az infrastruktúra fejlesztések szükségszerűsége, párosulva a felhasználói igények növekedésével, egyre nagyobb elvárást támasztanak a szakképzett, elkötelezett, motivált munkatársak iránt.

Összességében elkerülhetetlen a „ki nem számlázott pénz”-ben megjelenő értékolló zárása. A fentiekben ismertetett értékek fel- és elismerésének és megfizetésének várható eredményei: a vízkészletek felértékelődése, az infrastruktúra-pótlás, -fejlesztés erősödése, a humán erőforrás megbecsülésének fejlesztése, végső soron a települési vízgazdálkodás fenntarthatósága.

